

Tardor 2020

La traducció de *Des de fa mil anys* de Mihail Sebastian. Ressenya

Mioara Adelina Angheluță

Una traducció representa per a un autor la possibilitat d'ésser *reescrit* en una altra llengua; d'aquesta manera es prova la validesa de la seva obra. Traduir ara una creació literària de dècades passades mostra una necessitat de recuperar la memòria d'uns esdeveniments que, encara que es van produir en un determinat temps i espai on es parlava una determinada llengua, tenen importància universal.

N'és el cas la traducció de la novel·la *Des de fa dos mil anys*, de l'autor romanès Mihail Sebastian, a càrrec de Xavier Montoliu Pauli (Mallorca, Editor Lleonard Muntaner, 2019) i presentada el primer de març d'aquest any, de manera suggeridora al principi de la primavera i pocs dies abans del confinament general. Xavier Montoliu és un traductor conegut que inclou en el seu repertori diferents gèneres de la literatura romanesa d'autors insignes com Ruxandra Cesereanu, Ileana Mălăncioiu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu o Mircea Cărtărescu.

Escrita en primera persona, *Des de fa dos mil anys* es podria llegir com un diari per la frescor i sinceritat que persegueix impertorbablement la meta testimonial, encara que topi amb circumstàncies enutjoses, si no fos pel canvi de noms per intentar amagar (no sense imperfeccions) la identitat dels personatges (alguns de ben coneguts en aquella època).

Durant unes quantes dècades, a Romania es va intentar cobrir aquest fresc dels tèrbols anys trenta amb una capa grossa de calç asèptica per fer oblidar la violència ètnica que tenia com a boc expiatori el poble jueu. Al principi, el punt de vista narratiu es dirigeix especialment als estudiants jueus de la Facultat de Dret de Bucarest, que van patir agressions dels seus companys romanesos no jueus.

Però el llibre no només tracta d'abusos: la història i la política hi són (com en la vida mateixa) només un rerefons per l'esdevenidor del personatge, el descobriment de les pròpies passions i aspiracions o l'erotisme episòdic. També representen l'escenari on cobren profunditat personatges com Abraham Sulitzer, un Ahasverus local, o Ghiță Blidaru, en realitat el pensador Nae Ionescu, un professor fascinant, intel·ligent, amb orígens modestos que justifiquen parcialment el caràcter arribista, com ho mostra també el seu cognom (*blidar* pot significar tant 'lleixa per a terrisses' i 'terrisaire' com 'llepaire').

Si actualment un llibre pot cridar l'atenció dels editors d'altres països gràcies als premis literaris rebuts, Mihail Sebastian destaca per haver rebut en una època d'antisemitisme manifest un gran no-premi, un pròleg difamatori de Nae Ionescu pel simple fet d'ésser jueu (el seu nom real era Iosef Hechter).

Com van dir molts crítics literaris, aquesta introducció va fer córrer més tinta que el llibre mateix i va provocar un veritable escàndol a l'època. De manera paradoxal, el text

introdueix i va determinar l'oprobri i no la solidaritat de la perseguida minoria jueva, justament perquè no va ser sol·licitat per la casa editorial, sinó que el va demanar l'escriptor mateix en un període (és just d'especificar) que encara no planaven ombres antisemites en la relació deixeble-mestre/diàle. Aquesta relació complexa va ser comentada en un ample estudi per Marta Petreu, autora del pròleg explicatiu de la traducció catalana. Malgrat el missatge, el deixeble Mihail Sebastian no va renunciar a aquesta obertura discutible de la seva obra.

D'aquesta manera, el pròleg de l'amic (encara que, per autenticitat, no calia que fos elogis integralment) es converteix en un informe d'inquisidor, però no pels desperfectes literaris de l'obra analitzada, com seria legítim, sinó per la pertinença de l'autor a una determinada ètnia. Però, en el llibre, Sebastian no deixa d'afirmar la seva afeció cap a la cultura i quotidianitat romaneses i, fins i tot, la seva integració, que no és només un procés individual, sinó també familiar i generacional: per exemple, els companys jueus s'acusen de defectes regionals romanesos, de ser *valacs* (p. 257, quina millor prova d'integració hi ha que manifestar espontàniament el caràcter provincial?). Al final del llibre, Sebastian mateix reconeix ésser *jueu, romanès i danubià* (p. 258, identitats entrelaçades que no s'exclouen recíprocament, malgrat les protestes de la veu antisemita interior, que és una declaració més aviat irònica, però que sembla que justifica l'antisemitisme del pròleg i les reaccions escandalitzades dels correligionaris).

No totes les traduccions opten per reproduir el controvertit pròleg (per exemple, l'edició anglesa es limita a un resum dels fets històrics, mentre que la traducció espanyola restitueix l'al·legat de l'escriptor Norman Manea en la defensa de Mihail Sebastian).

L'edició catalana, en canvi, restitueix el pròleg i també un necessari pròleg explicatiu de Marta Petreu per situar els fets històrics i per entendre la causa i l'impacte de la difamació esmentada. A més, situa el lector, des del primer contacte amb el llibre, en el Bucarest dels anys trenta, gràcies a una fotografia d'època de Nicolae Ionescu -un retratista del període d'entreguerres, estampada en la tapa.

L'obra de Sebastian és important perquè un testimoni sincer d'una època controvertida, a més de sorprendre, amb detalls fins i tot crus (que no serien possibles sense la precisió mil·limètrica del traductor), les contradiccions interiors, resumides en diàlegs desconcertants (*-No m'havies dit que vingues? -Sí. Però ara et dic que te'n vagis*, p. 72) o en esbossos d'unes reaccions antagòniques (*m'ha envaït una onada de vergonya per com de pusil·làtime havia estat amb ell i amb mi, de tal manera que he sentit la necessitat de castigar-me immediatament, de manera exemplar*, p. 90). Amb plena modernitat, sembla que aquell que coneix millor el jo narrador no és la seva consciència, ni l'autor del pròleg ni l'autor mateix, sinó un altre personatge, el vell comerciant de llibres jueus (*Et conec i sé que no ets ni tan dolent com has volgut ser fa un moment, ni tan bo com vols ser ara*, p. 91).

Encara que descriu una Romania d'entreguerres, el llibre de Mihail Sebastian no eludeix les angoixes de l'home contemporani, sinó que les reflecteix sorprenentment com qualsevol obra candidata a la universalitat.